

УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СУБ'ЄКТ МОВЛЕННЕВО-РИТОРИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із головних завдань модернізації освіти в Україні є підготовка якісно нового педагога, який організовує і керує навчальною діяльністю учнів як фасилітатор. На нашу думку, це передбачає зміну свідомості вчителя початкової школи, розуміння ним іншого смислу педагогічної діяльності, яка передбачає підтримку молодших школярів у їх прагненні до пізнання, ініціативи, творчості, а не лише трансляцію нових знань. Така підтримувальна позиція передбачає інше спілкування, іншу взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу, що дозволяє стверджувати про необхідність підготовки вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності.

Риторичну діяльність учителя характеризують як «діяльність, що пов'язана з розумінням, аналізом і породженням професійних текстів різних жанрів у залежності від ситуацій педагогічного спілкування» [1, с.142]. У зв'язку з цим під поняттям «мовленнєво-риторична діяльність (далі – МРД) учителя початкової школи» ми розуміємо активність, цілеспрямованість, умотивованість процесу створення, виголошення та реконструкції тексту (мовленнєвого і риторичного жанрів), який реалізується засобами мови усно в конкретній аудиторії (учнівській, педагогічній, батьківській тощо) або письмово, з метою здійснення якісного, ефективного, гармонійного педагогічного впливу на адресата (адресатів) у ході спілкування, задоволення пізнавальних потреб, а також рефлексії власної МРД[3, с.314].

Обґрунтовуючи термін «мовленнєво-риторична діяльність учителя початкової школи», підкреслимо, що ми закладаємо у його зміст «особливу категорію словесної побудови, яка пов'язана з цілеспрямованим відбором і застосуванням мовленнєвих засобів та базується на критерії інтенціональності»

[2, с.222] (*від лат. intentio – намір, прагнення*). Таким чином, учитель початкової школи не просто висловлює думку, а свідомо планує, розробляє текст, який має свою структуру, викликає заздалегідь визначену рефлексивну реакцію у слухачів (учнів/батьків/колег), мінімізує їхню пасивність, регулює інтенсивність емоційного впливу, проявляє свою індивідуальність, «образ педагога-оратора».

Межу між мовленнєвою і МРД учителя початкової школи, на нашу думку, можна провести за такими критеріями: агресивність / добродійність; недовір'я / довір'я; неусвідомленість мовлення / усвідомленість мовлення; непідготовленість висловлення / підготовленість висловлення; неаргументованість / аргументованість; маніпулювання / переконання; фрагментарно виражена енергійно-сміслова сутність слова / максимально виражена енергійно-сміслова сутність слова; негативний емоційний вплив / позитивний емоційний вплив; емоційно-експресивна оцінка змісту висловленого / раціональна оцінка змісту висловленого тощо.

Виникає необхідність розгляду процесу зміни традиційного мовлення педагога на МРД, що передбачає особистісне ставлення до неї, системні знання, вміння, навички з педагогічної риторики як важливого інструменту впливу на адресата (учнів, батьків, колег та ін.).

Готовність учителя початкової школи до МРД вимагає необхідних знань, умінь, навичок з педагогічної риторики, різноманітних форм, методів і прийомів її вираження, які допоможуть реалізувати перехід від авторитарної мовленнєвої діяльності педагога до орієнтованої на супровід і підтримку молодших школярів. Іншими словами, педагог має оволодіти *мовленнєво-риторичною компетентністю* (МРК) – здатністю та реальною готовністю свідомо створювати, виголошувати, аналізувати ексклюзивно педагогічно спрямовані тексти мовленнєвого і риторичного жанрів з метою гармонійного розв'язання навчально-виховних завдань початкової школи, що включає особистісне ставлення до неї (МРК) та власної МРД.

Особливості формування МРК вчителя початкової школи визначаються загальнодидактичними принципами, а також специфічними: активності

особистості в оволодінні МРК, зв'язку теорії педагогічної риторики та практики сучасної початкової школи, жанрового підходу до навчання МРД, комплексного розвитку усіх видів МРД, діалогічності педагогічної взаємодії, змагальності та емоційного комфорту.

Серед дидактичних умов ми надаємо перевагу таким: діагностика готовності педагога до МРД, структурування педагогічної діяльності вчителя початкової школи відповідно до компонентів МРД, відбір ефективних засобів формування готовності до МРД, моделювання навчальних предметів і виховних заходів школи I ступеня з точки зору ефективної МРД, аналіз процесу і результату формування готовності до МРД.

Передусім, зацентруємо увагу на тому, що зміна традиційної мовленнєвої поведінки вчителя початкової школи на МРД процес складний і болючий. Саме рефлексія вчителя дозволяє виявити усталені стереотипи, установки й упередження. Для діагностики рівня готовності до МРД вчителів початкової школи варто застосовувати метод відеозапису, що передбачає створення навчальних відеоматеріалів і їх застосування з метою аналізу, оцінювання МРД педагога та удосконалення його учительсько-ораторської майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горобець Л. Н. Педагогическая риторика в системе профессиональной подготовки учителя-нефилолога / Л. Н. Горобець // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2007. – Выпуск № 42. – Том 9. – С. 132 – 144.
2. Горобець Л. Н. Риторические жанры педагогического дискурса / Л. Н. Горобець // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – №62. – С. 219–225.
3. Мартыненко С. Н., Бондаренко Г. Л. Подготовка учителя начальной школы в парадигме речевой риторической деятельности / С. Н. Мартыненко, Г. Л. Бондаренко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. Москва. – 2014. – №11 (70) Ноябрь. – С.313–318.